

5.1 Bendrinė kalba

Lietuvių bendrinės kalbos kūrimasis

Danieliaus Kleino „Grammatica Litvanica“ (1653 m.) antraštinis lapas

Bendrinės kalbos formavimasis prasidėjo atsiradus pirmiesiems lietuviškiems raštams. Tad Martynui Mažvydui, Mikalojui Daukšai, Kristijonui Donelaičiui ir kitiems to meto kūrėjams teko nelengvas uždavinys – rašmenimis užrašyti **šnekamąją** kalbą. Pirmieji tekstai buvo rengiami nepaisant gramatikos taisyklių, egzistavo įvairūs žodžių variantai ir jų užrašymo būdai. Tai suvokus, atsirado būtinybė parašyti pirmąją lietuvių kalbos **gramatiką**.

Danielius Kleinas (1609–1666) – **Mažosios Lietuvos** evangelikų liuteronų kunigas, 1653 m. Karaliaučiuje lotynų kalba išleidęs pirmąją lietuvių kalbos gramatiką „Grammatica Litvanica“. Ją rašydamas daugiausia rėmėsi lotynų kalbos gramatikų tradicine schema, kai kuriomis graikų ir hebrajų kalbų gramatikomis, **gyvosios kalbos** ir lietuviškų raštų pavyzdžiais. D. Kleinas įvedė raidę *ė*, pradėjo žymėti **garsų** ilgumą nosinėmis raidėmis.

Prie lietuvių bendrinės kalbos formavimosi prisidėjo ištisos lietuvių **kartos**. XVIII a. lietuvių kalba **apleista**, mokyklose drausta kalbėti lietuviškai. XIX a. galima vadinti ir tautos, ir kalbos **renesansu**. Jam pradžią davė Juozapas Arnulfas Giedraitis, vėliau jo darbus tęsė Motiejus Valančius. XIX a. išugdė daug šviesių žmonių, padariusių svarbių darbų: Dionizas Poška rinko žodžius, rašė **etimologinį** žodyną. Simonas Stanevičius 1737 m. išleido gramatiką „Trumpas pamokymas kalbos lietuviškos arba žemaitiškos“, kūrė **naujadarus**. Laurynas Ivinskis leido lietuviškus kalendorius, siūlė pasirinkti vieną kurią **tarmę**, kaip yra kitose kalbose. Jo manymu, tai galėjo būti vidurio Lietuvos tarmė. Antanas Baranauskas siūlė dabartinės tarmes suvesti į senąsias formas, sukūrė savo teoriją apie kirtį ir balsių ilgumus, daug naujadarų. Svarbiausia A. Baranauskui buvo **rašyba**. Jonas Jablonskis – garsiausias lietuvių kalbos normintojas. Jis galutinai nustatė **raidyną**, įvedė daug naujadarų, parašė daugybę veikalų apie lietuvių kalbos gramatiką, **sintaksę**, redagavo lietuvių autorių kūrinius.

5.1 Bendrinė kalba

1. Perskaitykite tekstą „Lietuvių bendrinės kalbos kūrimasis“, išsiaiškinkite tekste paryškintus žodžius. Sudarykite nežinomų žodžių žodyną su paaškinimais.

2. Prisiminkite skaitytą tekstą „Lietuvių bendrinės kalbos kūrimasis“. Schemoje įrašykite 8 svarbiausius lietuvių bendrinės kalbos normintojus.

5.1 Bendrinė kalba

3. Prisiminkite skaitytą tekstą „Lietuvių bendrinės kalbos kūrimasis“. Pažymėkite teisingus atsakymus.

1. Kada pradėjo formuotis bendrinė lietuvių kalba?

- A Atsiradus kalbai.
- B Atsiradus pirmiesiems raštams.
- C V a.

2. Kaip buvo rengiami pirmieji lietuviški tekstai?

- A Nepaisant gramatikos taisyklių.
- B Redaguojami redaktorių.
- C Peržiūrimi korektorių.

3. Kokia buvo D. Kleino profesija?

- A Gydytojas.
- B Kunigas.
- C Išradėjas.

4. Ką išleido D. Kleinas lotynų kalba?

- A Pirmąją lietuvių kalbos gramatiką.
- B Pirmąjį lietuvių kalbos žodyną.
- C Pirmąjį lietuvių kalbos žinyną.

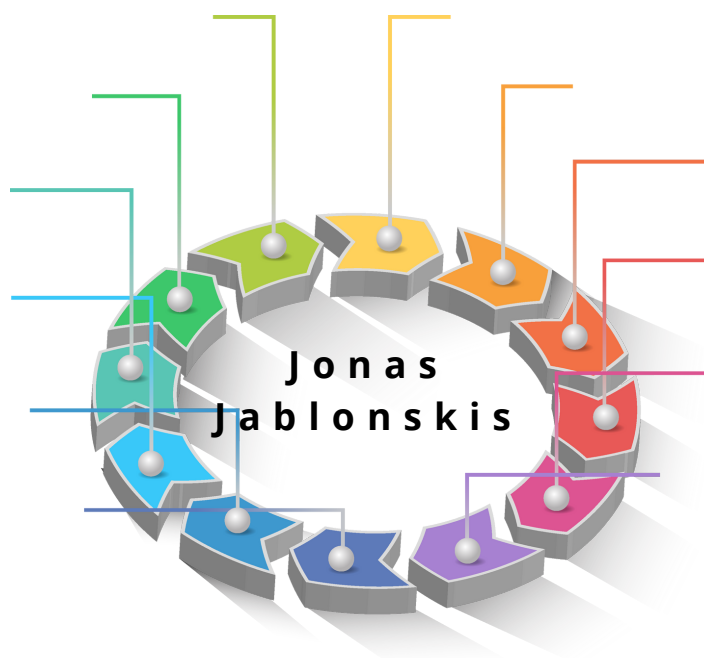
5. Kokią raidę į lietuvišką raidyną įvedė D. Kleinas?

- A Raidę o.
- B Raidę ę.
- C Raidę è.

6. Kas yra garsiausias lietuvių kalbos normintojas?

- A Antanas Baranauskas.
- B Juozapas Arnulfas Giedraitis.
- C Jonas Jablonskis.

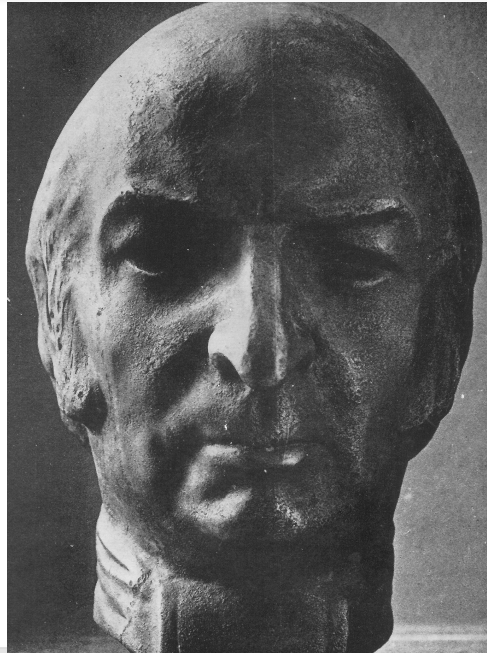
4. J. Jablonskis laikomas garsiausiu lietuvių kalbos normintoju. Naudodamiesi *Google* paieška suraskite ir parašykite 12 žodžių, kuriuos J. Jablonskis įvedė į lietuvių kalbą.

5.1 Bendrinė kalba

5. Remdamiesi „Visuotine lietuvių enciklopedija“ (www.vle.lt), sukurkite infografiką apie D. Kleino gyvenimą ir veiklą.

Infografikas – tai vizualus duomenų, informacijos, statistikos atvaizdavimas.

Danielius Kleinas,
Konstantinas Bogdanas, bronzos.
1978 m. Vilniaus universitetas

6. Savo sukurta infografiką pristatykite klasės draugams.

